

Pengimbuhan Memperkaya Kosa Kata Bahasa Melayu

Oleh Suhaimi Mohd. Salleh

SATU daripada cara pembentukan perkataan dalam bahasa Melayu adalah dengan pengimbuhan. Malahan, bahasa Melayu adalah antara bahasa di dunia yang banyak membentuk perkataannya menggunakan proses pengimbuhan. Dengan ciri ini, bahasa Melayu tergolong dalam jenis bahasa aglutinatif atau bahasa yang bersifat derivatif. Proses pembentukan kata dengan cara ini adalah dengan menggabungkan morfem kata dasar dengan morfem imbuhan.

Imbuhan merupakan morfem terikat, iaitu bentuk yang tidak dapat wujud secara bersendirian. Bentuk ini hanya membawa makna apabila digabungkan dengan morfem bebas, iaitu kata dasar. Imbuhan digandingkan dengan kata dasar dalam empat keadaan, iaitu mendahului, mengikuti, mengapit, dan menyisipi kata dasar. Bentuk perkataan yang terhasil daripada proses penggabungan dua morfem tidak setara ini dipanggil kata terbitan.

Berdasarkan kedudukan atau keadaan itu, imbuhan terdiri daripada empat jenis, iaitu masing-masing dikenal sebagai awalan, akhiran, apitan dan sisipan. Perkataan **sambung** umpamanya, dapat dijadikan **bersambung** (awalan), **sambungan** (akhiran), **disambungkan** (apitan) dan **sinambung** (sisipan). Malahan, bentuk sisipannya dapat pula menerima awalan dan apitan, iaitu **ber-sinambung**, **berkesinambungan** dan **kesinambungan**.

Imbuhan dalam bahasa Melayu terdiri daripada imbuhan kata nama, imbuhan kata kerja dan imbuhan kata adjektif. Imbuhan-imbuhan ini bukan sahaja dapat bergabung dengan kata dasar tunggal dan kata akar tertentu, tetapi juga dengan kata dasar terbitan dan kata dasar majmuk.

• Imbuhan Kata Nama

Awalan	Akhiran	Apitan	Sisipan
pe-	-an	pe-...-an	
pem-		pem-...-an	-el-
pen-		pen-...-an	-er-
peng-		peng-...-an	-em-
penge-		penge-...-an	
pel-		pel-...-an	
per-		per-...-an	
juru-		ke-...-an	

• Imbuhan Kata Kerja

Awalan	Akhiran	Apitan	Sisipan
me-		me-...-kan	
mem-	-kan	mem-...-kan	(Jika diimbuhkan)
men-	-i	men-...-kan	-el-
meng-		meng-...-kan	-er-
menge-		me-...-i	-em-
berl-		mem-...-i	
ter-		meng-...-i	
di-		ber-...-kan	
memper-		ber-...-an	
diper-		di-...-i	
		di-...-kan	
		memper-...-kan	
		memper-...-i	
		ke-...-an	
		diper-...-kan	
		diper-...-i	

• Imbuhan Kata Adjektif

Awalan	Akhiran	Apitan	Sisipan
ter- se-	-	ke-...-an	-el- -er- -em- -in-

Selain imbuhan di atas, bahasa Melayu mempunyai imbuhan yang dipinjam daripada bahasa Sanskrit, Arab-Parsi dan Inggeris. Imbuhan pinjaman terdiri daripada jenis awalan dan akhiran. Imbuhan pinjaman yang lazim digunakan adalah seperti yang berikut:

Imbuhan	Awalan		Akhiran	
Sanskrit	maha- tata- pra- swa- tuna-	eka- dwi- tri- panca-		-wan -man -wati
Arab-Parsi		bi-	-wi -in -iah	-at -ah
Inggeris	pro- anti- poli-	auto- sub- supra-	-isme -is	

Terdapat bentuk imbuhan yang sama, tetapi membawa fungsi yang berbeza dalam penggunaannya. Awalan **ter**- berfungsi membentuk kata kerja terbitan dan kata adjektif terbitan. Misalnya, dalam **terambil** dan **terjumpa**, imbuhan itu membentuk kata kerja, tetapi dalam **terindah** dan **terpenting** pula, yang terbentuk ialah kata adjektif. Yang lebih unik ialah apitana **ke-...-an** dapat membentuk kata nama, kata kerja, dan kata adjektif. Contohnya, **kepahlawanan**, **kedatangan** dan **keburukan** merupakan kata nama, tetapi **kehujanan**, **kelihatan** dan **kesempitan** ialah kata kerja (pasif) dan **kebaratan**, **kecintaan** serta **keinggerisan** pula merupakan kata adjektif.

Bentuk akhiran tidak wujud dalam kata adjektif. Demikian juga sisipan, tidak wujud dalam kata kerja. Walau bagaimanapun, sisipan kata nama dan kata adjektif boleh dijadikan sisipan kata kerja sekiranya sisipan kata nama dan kata adjektif boleh dijadikan sisipan kata kerja sekiranya sisipan itu diberikan imbuhan kata kerja.

Penggabungan bentuk awalan **pe-** dan **me-** dengan kata dasar yang huruf pertamanya ialah **p**, **k**, **t** dan **s**, dapat menyebabkan huruf pertama itu mengalami peng-

gantian dengan huruf lain yang terdiri daripada jenis sengau, iaitu masing-masing menjadi **m**, **ng**, **n** dan **ny**. Huruf-huruf pengganti itu sama daerah artikulasinya atau bersifat homorganik dengan huruf-huruf yang digantikan. Hal yang sama terjadi pada apitana yang diawali oleh **pe-** dan **me-**.

Kata Dasar	Pe-	Me-
Pukul	Pemukul	Memukuli
Karang	Pengarang	Mengarang
Tuntut	Penuntut	Menuntut
Sapu	Penyapu	Menyapu

Bentuk awalan **penge-** dan **menge-** pula terbit daripada awalan **peng-** dan **meng-**. Hal yang demikian terjadi sekiranya awalan-awalan itu digabungkan dengan kata dasar ekasuku kata (satu suku kata), seperti **pengecat**, **pengembom** dan **pengetin** serta **mengecat**, **mengebom** dan **mengetin**. Keadaan ini turut wujud pada apitana yang bermula dengan **pe-** dan **me-**.

Proses pengimbuhan menghasilkan perubahan kepada golongan kata. Mana-mana golongan kata, sama ada kata nama, kata kerja, kata adjektif atau kata tugas, apabila digandingkan dengan imbuhan berkenaan, akan membentuk kata terbitan mengikut jenis imbuhan yang digunakan. Kata dasar **jalan**, asalnya ialah kata nama, tetapi menjadi kata kerja apabila diimbuhkan dengan **ber-**, **-i**, **men-...-kan** dan **men-...-i**.

Terdapat juga pengimbuhan yang mengekalkan golongan kata. Hal ini terlihat pada kata dasar **cantik** yang merupakan kata adjektif, masih mengekalkan golongan kata itu walaupun digandingkan dengan imbuhan **se-** dan **ter-**. Namun demikian, kata dasar itu dapat berubah golongannya menjadi kata nama apabila digandingkan dengan **ke-...an**, dan menjadi kata kerja setelah digandingkan dengan **memper**, **diper**, **men-...-kan** dan **di-...-kan**.

Pengimbuhan juga menghasilkan makna yang berbeza apabila digunakan imbuhan yang berbeza. Contohnya, perkataan **lari** menerbitkan makna yang berlainan apabila diimbuhkan menjadi **larian**, **pelarian**, **berlari**, **dilarikan** dan **melarikan**. Dengan hal demikian, pengimbuhan telah meluaskan makna asal sesuatu perkataan.

Sesungguhnya, pengimbuhan telah memperkaya kosa kata bahasa Melayu dan seterusnya dapat mengungkapkan makna dalam pelbagai aspek yang diperlukan. Oleh sebab itu, imbuhan harus digunakan apabila diperlukan. **PB**